

**PÄÄSY TIETOON:
TEKIJÄNOIKEUS, TIETOSUOJA JA JULKISUUS**

Tieteiden talo

12.12.2011

Pekka Heikkinen

KANSALLISKIRJASTO

16 40

NATIONALBIBLIOTEKET

RAJOJA JA RAJOITUKSIA

1. Suojan rajat?

2. **Yksinoikeuden rajat:** tekijänoikeus ja tutkimusta koskevat poikkeussäännökset

3. **Kolmansien oikeudet:** tietosuoja- ja salassapitosäännökset

-> tutkijan etiikka ja tutkijan vastuu

Pääsy informaatioon?

-ennen 1990-lukua keskeinen juridinen kysymys kirjastoissa koski kappaleenvalmistusta ja sen sallittavuutta (valokopiointi)

-1990-luvun puolivälistä tekijänoikeus nousi digitalisoitumisen myötä debatin keskiöön

-jatkossa ajankohtaistuvat laajemmin informaatio-oikeuteen liittyvät kysymykset; taustalla verkottuminen :

- 1) kirjasto ei enää omista kokoelmia vaan tarjoaa niihin pääsyn (from collections to connections)
- 2) uudet tavat hyödyntää digitaalisessa muodossa olevia aineistoja (datan/tekstin louhinta)

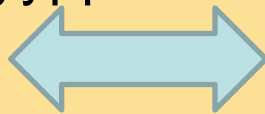
-> mitkä ovat informaation saavutettavuuden reunaehdot?

UUSI JURIDINEN YMPÄRISTÖ

Kirjastot informaation välittäjinä:

- uudet haasteet, uudet paineet
- ovatko viestintäyritysten ja kirjastojen roolit lähentymässä; molemmat toimivat (informaation) julkaisijoina?

Kontrolli ja sensuuri? anti-terroristilainsäädäntö, lapsipornografia jne., three strikes tyyppinen sääntely (DEA, Hadopi)

Toisaalta perusoikeudet: salassapito, yksityisyys ("right to be forgotten", "right to read anonymously")

Informaation olomuotoja

julkinen

ei-julkinen

harkinta

salainen

vaitiolovelvoite

yksityinen

luvanvarainen

suojattu henkilötieto

luottamuksellinen

KÄYTTÖRAJOITUKSIA

TEKIJÄNOIKEUS

-erityisesti kirjastot

TIETOSUOJA/SALASSAPITOSÄÄNNÖKSET

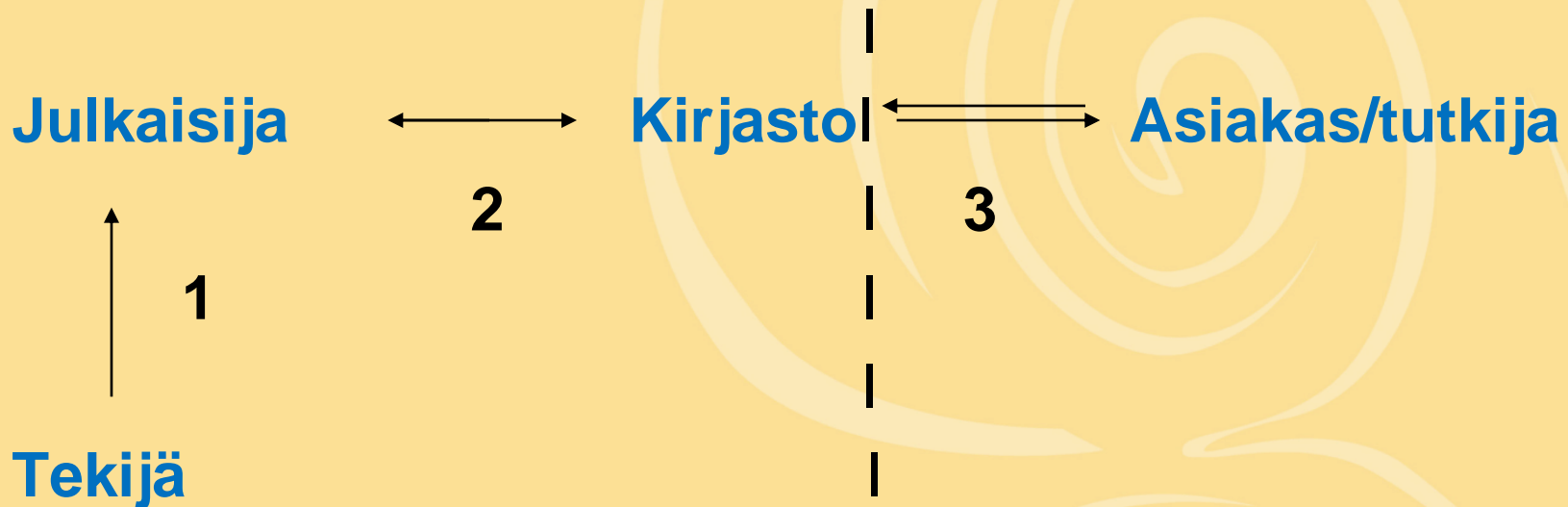
-erityisesti viranomaisarkistot

LUOVUTUSSOPIMUKSET

-yksityisarkistot

-museoesineet, valokuvat

Asiakaspalvelun ongelma: lakien kumuloituvuus

- 1 Tekijänoikeuslaki: se osa aineistoista, joka itsenäistä/omaperäistä
- 2 Sopimus/ Kulttuuriaineistolaki: fyysiset teoskappaleet, esim. kirjat
- 3 Julkisuuslaki, Henkilötietolaki: asiakirjat, informaatio

I. Mikä on/ei ole suojattua

- tekijänoikeus suojaa vain ilmaisua, ei dataa/faktoja
- teoskäsite: omaperäisyys
- teoksen osaa suojataan samalla tapaa kuin teoksen kokonaisuutta kirjallisen teoksen osalta teoksen sisällöllä, tarkoituksella tai pituudella ei ole merkitystä
- tiedon louhinta (data mining) jatkossa entistä suurempi ongelma-> vaarana on, että suojan aluetta pyritään venyttämään myös informaation käyttöön

INFORMAATION SUOJA?

-EY tuomioistuimen ratkaisu **C-5/08** 16.7.2009 ("Infopaq"):

11 sanan kopiointi saattoi loukata tekijänoikeutta

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62008J0005:FI:HTML>

-**TN 2010:2** "vinksin vonksin ja heikun keikun" sai suojaa säkeinä

-**TN 2010:11** *lauseen suoja* "Kuningas kutsui narrin helistimellä luokseen" ei suojattu

-www.minedu.fi (tekijänoikeus, tekijänoikeusneuvoston lausunnot)

TEKIJÄL:TUTKIMUSTA SIVUA VAT SÄÄNNÖKSET

Siteeraus oikeus 22§:

julkistetusta teoksesta on lupa *hyvän tavan mukaisesti* ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa

Taideteoksen käyttäminen 25§:

julkistetuista taideteoksista saa ottaa tekstiin liittyviä kuvia *arvos-televaan tai tieteelliseen esitykseen*

Teoksen käyttäminen tieteellisessä tutkimuksessa 14§:

julkistetusta teoksesta saa sopimuslisenssin nojalla valmistaa kappaleita opetustoiminnassa tai tieteellisessä tutkimuksessa käytettäväksi

MITÄ TEHDÄ, KUN TEKIJÄNOIKEUSJÄRJESTELMÄ EPÄONNISTUU?

- digitaaliset kirjastot: yleisön saataville saatetaan yhä enemmän suojattua materiaalia, jolla ei ole minkäänlaista kaupallista arvoa: ns. harmaa kirjallisuus, amatöörivalokuvat jne. -> ei ole olemassa järjestöä, joka edustaisi näitä oikeudenhaltijoita
- mitä vanhempaa aineisto on, sitä vähemmän kaupallista arvoa sillä on, ja sitä kalliimpaa on aineistoon liittyvien oikeuksien selvittäminen-> nämä ns. transaktiokustannukset ovat suurempia kuin aineiston kaupallinen arvo, *silti arvokasta tutkijoiden kannalta*
- > **MARKKINAVIRHE!**
- > sääntelyn tarve

PRO-USE

- tekijänoikeus perustuu *sopimiselle*, ts. velvoitteelle pyytää lupa
- tilanteissa, joissa luvan pyytäminen käytännössä mahdotonta (tekijä tunnetaan, mutta häntä ei tavoiteta) presumption tulisi olla käytön kannalta myönteinen (*pro-use*) – ainakin muistiorganisaatioiden osalta
- kokemusten mukaan tekijät – kun nämä viimein tavoitetaan – ovat yleensä halukkaita antamaan luvan teostensa ei-kaupalliseen käyttöön
- jos tekijä aktivoituu/ilmaantuu hänelle tulee maksaa kohtuullinen korvaus

II. TIETOSUOJA

- henkilötieto: kaikki yksilöä kuvaava informaatio... joka voidaan tunnistaa häntä koskevaksi (Henkilötietolaki, 3§)
- pääsääntö: henkilötietojen käsittely edellyttää [rekisteröidyn suostumusta](#) (8§); ei olemassa kollektiivijärjestelyjä
- aiemmin tietosuoja on ajankohtaistunut vain suhteessa [asiakkaisiin](#); digitaalisissa kirjastoissa myös suhteessa [kolmansiin](#) kun kirjastot tarjoavat pääsyn informaatioon
- valokuvat ovat henkilötietoja! (jos tunnistettavissa)

OIKEUS TULLA UNOHDETUKSI

- uusi [tietosuojadirektiivi](#) julkaistaan tammikuussa 2012
- ”publishers have the right to store personal data about individuals within news stories, regardless of the individuals right to be forgotten, if those stories are in the ”public interest”; Vivianne Reding 8.11.2011
- > *punnittava vastakkain yksityisyyttä ja yleistä intressiä* (sananvapaus)
- oikeus tulla unohdetuksi perustuu olemassa oleviin oikeusperiaatteisiin kuten data minimisation periaate: henkilötietoja tulee käsitellä vain kun aivan välttämätöntä
- tulisiko yksilöillä olla oikeus vaatia viestintäyrityksiä *hävittämään viittaukset itseensä* jutuista, jotka näillä on arkistoissaan; erityisesti uutisarkistot

TUTKIMUS JA TIETOSUOJA

Tietosuoja ja tieteellinen tutkimus henkilötietolain kannalta
(17.11.2010)

www.tietosuoja.fi

III. LAKI VIRANOMAISTEN TOIMINNAN JULKISUUDESTA (621/1999)

- julkisuusperiaate: julkisuus pääsääntönä, poikkeukset perusteltava lakiin vedoten
- kuitenkin 24§ lista salassa pidettävistä dokumenteista, 32 kohtaa: yksityiselämä, osallistuminen yhdistystoimintaan
- kulttuuriaineistolaissa maininta, että sovelletaan myös vapaa-kappaleaineistoon
- vapaamuurarimatrikkelit? Mensan jäsenluettelo?

TUTKIMUS JA SALASSAPIDETTÄVÄT AINEISTOT

- kirjasto voi harkintansa mukaan myöntää pääsyn myös sinällään salassa pidettäväänkin aineistoon (Julkl 28§)
- lupa myönnetään määräajaksi, voidaan liittää ehtoja
- jos on ilmeistä, ettei loukkaa etuja, joita tarkoitus suojata
- lupaa harkittaessa huolehdittava, että *tieteellisen tutkimuksen vapaus* turvataan-> HE: luvan epääminen voinee käytännössä harvoin tulla kyseeseen
- jos lupa evätään, mahdollisuus valittaa (-> HY:ssä rehtorille)

MUISTIORGANISAATIOIDEN VAI TUTKIJOIDEN VASTUU?

- miten vastuu jakautuu?
- muistiorganisaatioiden *lakisääteiset velvoitteet*, toisaalta suhteessa asiakkaisiin, toisaalta kolmansiin
- tutkijoiden ja toimittajien *eettiset velvoitteet* suhteessa kolmansiin (Tutkimuseettinen neuvosto, JSN ohjeet)
- eettiset kysymykset erityisesti arkistoissa

KIITOS!

pekka.heikkinen@helsinki.fi